

Quickscan Flora- en faunawet herontwikkeling Gebouw van de Hoge Raad

**Hommersen, V.J.A., Limpens, H.J.G.A, Overman,
W,G. en Schillemans, M. J.**

2016.24
Rapport van de Zoogdierverseniging
In opdracht van Rijksgebouwendienst

Quickscan Flora- en faunawet herontwikkeling Gebouw van de Hoge Raad

Rapport nr.:	2016.24
Datum uitgave:	11 januari 2017
Status	Definitief
Auteurs:	Hommersen, V.J.A., , Limpens, H.J.G.A, Overman, W.G. en Schillemans, M. J.
Kwaliteitscontrole:	Limpens, H.J.G.A.
Productie:	Steunstichting VZZ, in rapport vermeld als Bureau van de Zoogdiervereniging Bezoekadres: Toernooiveld 1 6525 ED Nijmegen Postadres: Postbus 6531 6503 GA Nijmegen Tel.: 024 7410500 secretariaat@zoogdiervereniging.nl www.zoogdiervereniging.nl
Gegevens opdrachtgever:	Rijksgebouwendienst Postbus 6751 6503 GG Nijmegen
Contactpersoon opdrachtgever	De heer J. von Harras

Dit rapport kan geciteerd worden als:

Hommersen, V.J.A., H.J.G.A, Limpens, W.G. Overman, en M.J. Schillemans, 2016. Quickscan Flora- en faunawet herontwikkeling gebouw van de Hoge Raad. Rapport 2016.24. Bureau van de Zoogdiervereniging, Nijmegen.

De Steunstichting VZZ, onderdeel van de Zoogdiervereniging, is niet aansprakelijk voor gevolgschade, alsmede voor schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van de Zoogdiervereniging; opdrachtgever vrijwaart de Stichting VZZ voor aanspraken van derden in verband met deze toepassing. Niets uit dit rapport mag worden vervaelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever hierboven aangegeven en de Zoogdiervereniging, noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd.

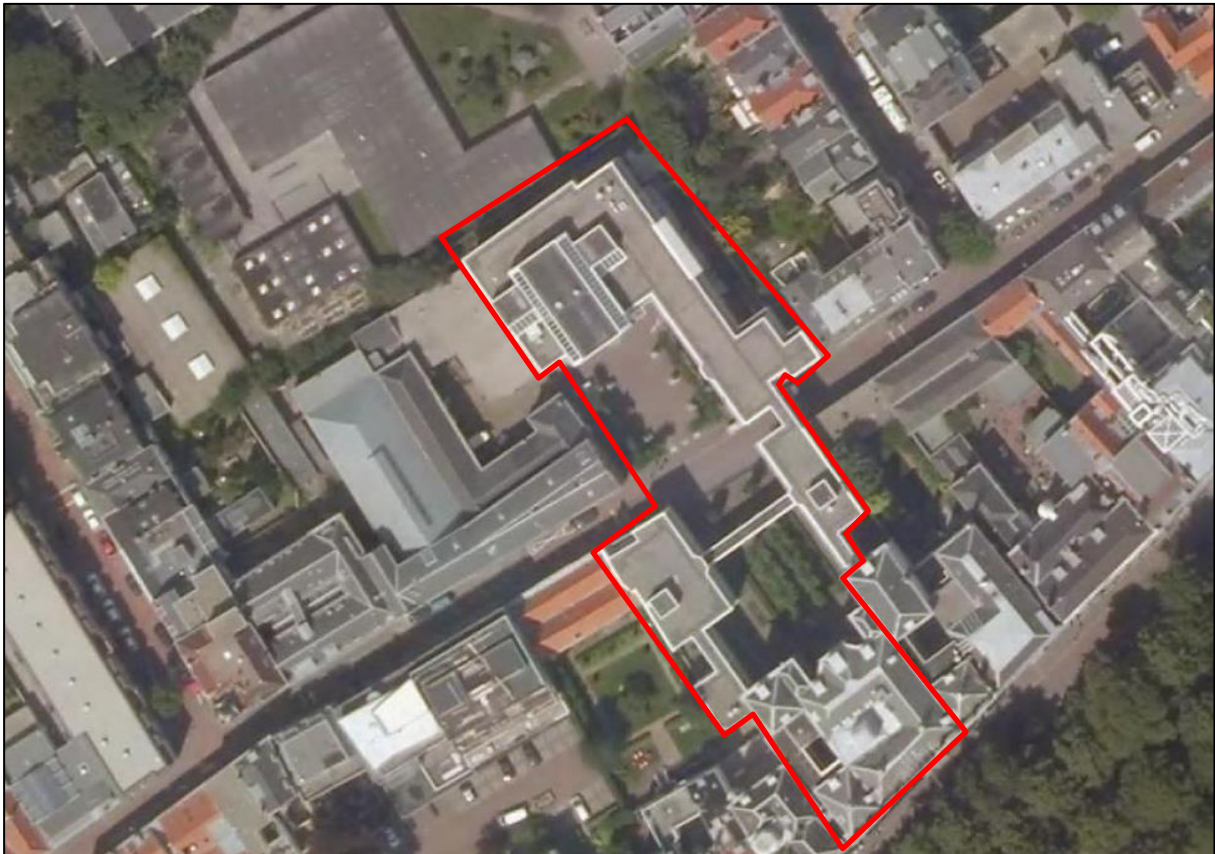
INHOUDSOPGAVE

1	Inleiding	2
1.1	Probleemstelling	2
1.2	Doelstelling	3
2	Geplande werkzaamheden	4
3	Resultaten	5
3.1	Algemene beschrijving terrein	5
3.2	Reptielen	7
3.2.1	NDFF	7
3.2.2	Veldbezoek	7
3.3	Amfibieën	8
3.3.1	NDFF	8
3.3.2	Veldbezoek	8
3.4	Vissen	8
3.4.1	NDFF	8
3.4.2	Veldbezoek	9
3.5	Vaatplanten	9
3.5.1	NDFF	9
3.5.2	Veldbezoek	9
3.6	Grondgebonden zoogdieren	11
3.6.1	NDFF	11
3.6.2	Veldbezoek	11
3.7	Vleermuizen	12
3.7.1	NDFF	12
3.7.2	Veldbezoek	13
3.8	Vogels	17
3.8.1	Literatuur	17
3.8.2	Veldbezoek	18
3.9	Overige soorten	20
3.9.1	Veldbezoek	20
3.10	Conclusie	20
4	Effecten op beschermde soorten	21
5	Conclusies en aanbevelingen	22
5.1	Flora- en faunawet	22
6	Literatuurlijst	24
6.1	Referenties	24
7	Bijlages	25

I) Bijlage 1: Flora- en faunawet	26
II) MUS tellingen Den Haag	32
III) Vleermuisonderzoek.....	33

1 Inleiding

Rijksgebouwendienst is voornemens om het gebouw van de Hoge Raad (inclusief nieuwe annex aan de achterzijde en binnen tuin) te herontwikkelen. De bebouwing zal vanaf 2018 volledig worden gebruikt, waarvoor groot onderhoud noodzakelijk is. De precieze aard van de werkzaamheden is nog onbekend, maar in ieder geval zal het gebruik van het gebouw worden aangepast en zullen er renovatiewerkzaamheden plaatsvinden. Rijksgebouwendienst heeft de Zoogdierverseniging gevraagd om een benodigd ecologisch vooronderzoek (quickscan) van het gebouw van de Hoge Raad. Figuur 1 geeft de globale ligging van het projectgebied weer.

Figuur 1: Luchtfoto van het gebouw van de Hoge Raad (rood omkaderd) en de directe omgeving.

1.1 Probleemstelling

De geplande werkzaamheden kunnen invloed hebben op de flora en fauna die in de bebouwing en op de omliggende gronden aanwezig zijn. Een aantal soorten van de Nederlandse flora en fauna zijn beschermd onder de Flora- en faunawet (zie LNV, 2009 voor een overzicht van de beschermde soorten en bijlage I voor een korte uitleg). Om deze reden moet worden bepaald wat er aan flora en fauna op het terrein aanwezig is, of aanwezig kan zijn. Ook dient te worden bepaald of met de geplande werkzaamheden negatieve effecten op beschermde soorten

zouden kunnen optreden en/of kunnen worden uitgesloten. Als negatieve effecten op beschermde soorten niet zijn uit te sluiten, dan is nader onderzoek noodzakelijk. Op basis van het nadere onderzoek wordt dan per soort bepaald of overtreding van de Flora- en faunawet kan optreden dan wel uitgesloten kan worden. Zo niet dan is een mitigatieplan en/of ontheffing noodzakelijk.

1.2 Doelstelling

Om snel te bepalen met welke soorten er rekening gehouden dient te worden, wordt een quickscan uitgevoerd. Daarbij wordt tijdens een kort gebiedsbezoek door een deskundige bepaald welke soorten er aanwezig kunnen zijn en van welke soorten de aanwezigheid kan worden uitgesloten. Op basis van literatuuronderzoek en *expert judgement* wordt bepaald of negatieve effecten op deze soorten kunnen optreden dan wel uitgesloten kunnen worden. De huidige rapportage beschrijft de resultaten van de quickscan.

2 Geplande werkzaamheden

De precieze aard van de werkzaamheden is nog onbekend. In dit stadium is al wel bekend dat de gevel beperkt wordt aangepast.

3 Resultaten

Op 18 oktober 2016 is door de Zoogdierverseniging een bezoek gebracht aan het projectgebied. Op basis van terreinkenmerken en *expert judgement* is beoordeeld of het projectgebied geschikt is voor de in de regio voorkomende beschermde soorten. Daarnaast is de Nationale Database Flora en Fauna (hierna: NDFF) geraadpleegd.

3.1 Algemene beschrijving terrein

In 1987 verhuisde de Hoge Raad naar het Lange Voorhout en de Kazernestraat. Het zuidelijke deel van deze bebouwing bevindt zich tussen het Lange Voorhout en de Kazernestraat. In het zuiden bevindt zich het oudste gedeelte van de bebouwing. Hier zijn ook drie zolders aanwezig. Het noordelijke deel van de bebouwing bevindt zich ten noorden van de Kazernestraat. Het noordelijke en het zuidelijke deel van de bebouwing zijn in het oosten van het projectgebied met elkaar verbonden. Ten noorden van de Kazernestraat bevindt zich een plein met parkeerplekken en twee rijen platanen. Ten zuiden van de Kazernestraat bevindt zich een goed onderhouden tuin. Ook ten noorden en oosten van het projectgebied bevindt zich een groenstrook die bij het projectgebied behoort. In de bebouwing is ook een kelder en een parkeergarage aanwezig.

Figuur 2. Bebouwing ten noorden van de Kazernestraat.

Figuur 3. Bebouwing ten zuiden van de Kazernestraat en een impressie van de tuin.

Figuur 4. Voorkant van het gebouw aan het Lange Voorhout

3.2 Reptielen

3.2.1 NDFF

Verspreidingsgegevens van de NDFF geven geen aanwijzingen op het voorkomen van reptielen in de buurt van het projectgebied voor.

3.2.2 Veldbezoek

Tijdens het veldbezoek is het projectgebied onderzocht op de mogelijke aanwezigheid van reptielen. Hiervoor is voornamelijk aandacht besteed aan de groene delen van het projectgebied, zoals de tuin en de groenstroken rond de bebouwing.

Reptielen komen voornamelijk voor in overgangsvegetaties, van bijvoorbeeld bos naar heide. Een dergelijk biotoop is niet in het projectgebied aanwezig. De ringslang is echter een soort die ook relatief vaak in een bebouwde omgeving wordt waargenomen. De soort is, ook in de bebouwde kom, sterk gebonden aan watervoerende elementen en wordt voornamelijk aangetroffen rond waterrijke habitats op zandgronden en op de overgangen van zandgrond naar veen- en kleigronden. In het projectgebied zijn geen watervoerende elementen of

broeihopen aanwezig en ontbreekt een overgangsvegetatie (van bijvoorbeeld zand naar veengrond). Vanwege de ligging van het projectgebied in de kern van Den Haag, omliggende wegen en bedrijvigheid, het ontbreken van een natuurlijke verbinding tussen het projectgebied en een kerngebied voor reptielen, het ontbreken van voldoende ruige schuilmogelijkheden en het ontbreken van recente waarnemingen, worden reptielen niet in het projectgebied verwacht. Negatieve effecten van het project op reptielen zijn niet te verwachten.

3.3 Amfibieën

3.3.1 NDFF

Verspreidingsgegevens van de NDFF duiden er op dat in of in de buurt van het projectgebied de volgende amfibiesoorten voorkomen:

Tabel 1¹: Bruine kikker, gewone pad en kleine watersalamander

Tabel 2: Geen

Tabel 3: Geen

3.3.2 Veldbezoek

Tijdens het veldbezoek is het projectgebied onderzocht op de mogelijke aanwezigheid van amfibieën. Hiervoor is wederom voornamelijk aandacht besteed aan de groene delen van het projectgebied, zoals de tuin en de groenstroken rond de bebouwing.

Volgens de verspreidingsgegevens komen enkel tabel 1 soorten in de buurt van het projectgebied voor. Het gaat hier om de bruine kikker, gewone pad en alpenwatersalamander. Vanwege de afwezigheid van watervoerende elementen worden deze soorten echter niet in het projectgebied verwacht.

Het projectgebied vormt ook geen geschikte leefomgeving voor strikt beschermde amfibieën, vanwege de ligging in de kern van Den Haag en vanwege de afwezigheid van natuurlijke biotopen (zoals hoogveen, laagveen, heidegebied of bosgebied). In het projectgebied zijn daarnaast geen permanent watervoerende elementen aanwezig. Aangezien amfibieën water nodig hebben om zich voort te planten, kan het projectgebied niet dienen als voortplantingshabitat. Strikt beschermde amfibiesoorten zijn in het projectgebied derhalve niet te verwachten.

3.4 Vissen

3.4.1 NDFF

Verspreidingsgegevens van de NDFF duiden er op dat in of in de buurt van het projectgebied de volgende vissoorten voorkomen:

¹ Zie bijlage I voor een uitleg van de tabel 1, 2 en 3-soorten van de Flora- en faunawet,

Tabel 1: Geen

Tabel 2: Kleine modderkruiper, paling en rivierdonderpad

Tabel 3: Geen

3.4.2 Veldbezoek

De mogelijke aanwezigheid van beschermde vissen hangt samen met de aanwezigheid van permanent watervoerende elementen. In het projectgebied zijn echter geen watervoerende elementen aanwezig. Het voorkomen van beschermde vissen in het projectgebied kan om die reden worden uitgesloten.

3.5 Vaatplanten

3.5.1 NDFF

Verspreidingsgegevens van de NDFF duiden er op dat in of in de buurt van het projectgebied de volgende vaatplanten voorkomen:

Tabel 1: Akkerklokje, brede wespenorchis, gewone vogelmelk, grote kaardenbol, koningsvaren en zwanenbloem

Tabel 2: Daslook, gele helmbloem, klein glaskruid, rietorchis, prachtklokje, ruig klokje, schubvaren, steenbreekvaren, stijf hardgras, tongvaren en zwartsteel

Tabel 3: Geen

3.5.2 Veldbezoek

Tijdens het veldbezoek is het projectgebied onderzocht op de mogelijke aanwezigheid van beschermde vaatplanten. Hiervoor is voornamelijk aandacht besteed aan de groene delen van het projectgebied, zoals de tuin en de groenstroken rond de bebouwing. Ook is aan de buitenkant van de bebouwing gezocht naar de aanwezigheid van muurplanten en varens.

Muurplanten

Gele helmbloem, schubvaren, koningsvaren, steenbreekvaren, zwartsteel en tongvaren zijn vaatplanten die op stenige elementen groeien. Tijdens het veldbezoek is specifiek gelet op het voorkomen van deze muurplanten. Er zijn geen beschermde muurplanten in het projectgebied aangetroffen. Wel bevindt zich onder een balkon in het oosten van de bebouwing een groeiplaats van brede stekelvaren en een niervaren. Beide soorten zijn niet beschermd. De aanwezigheid van de betreffende beschermde muurplanten kan ook in het najaar worden aangetoond dan wel uitgesloten. Aangezien alle muren tijdens het veldbezoek geïnspecteerd zijn, en hier geen beschermde muurplanten op zijn aangetroffen, kan de aanwezigheid hiervan binnen het projectgebied worden uitgesloten.

Stinzenplanten (en andere aangeplante soorten)

Soorten als daslook, akkerklokje, ruig klokje, prachtklokje en gewone vogelmelk komen in de omgeving van het projectgebied niet van nature voor.

Stinzenplanten komen voor als aangeplante planten in tuinen/parken en verwilderen vandaaruit. Bovengenoemde soorten zijn tijdens het veldbezoek niet aangetroffen in het projectgebied. Voor deze soorten valt het veldbezoek buiten de bloeiperiode, de soorten zijn daarom enkel vegetatief te herkennen. Gezien de aard van het groen in het projectgebied is de aanwezigheid van deze soorten echter uit te sluiten.

Overige soorten

De groeiplaats van rietorchis (tabel 2) bestaat uit vochtige, niet te voedselrijke plaatsen op een kalkhoudende, humusrijke grond in graslanden trilvenen en veenmosrietlanden. Een dergelijk natuurlijk biotoop is niet in het projectgebied aanwezig. Rietorchis wordt daarom niet in het projectgebied verwacht.

De licht beschermde brede wespenorchis (tabel 1) komt algemeen voor. De groeiplaats van deze soort bestaat uit schaduwrijke milieus in allerlei typen bossen, maar ook in bomenrijke parken en bosaanplant. In het projectgebied is geen sprake van een schaduwrijk bosmilieu. Brede wespenorchis wordt om die reden niet in het projectgebied verwacht.

Tijdens het veldbezoek is kleine maagdenpalm (tabel 1) waargenomen. De soort groeit op meerdere plekken in de perkjes in de tuin ten zuiden van de Kazernestraat. Kleine maagdenpalm is hier aangeplant, maar handhaaft zich. Aangeplante of gezaaide exemplaren van beschermde soorten zijn echter niet beschermd in de Flora- en faunawet, omdat het geen natuurlijke groeiplaatsen betreft.

Klein glaskruid (tabel 2) groeit op voedselrijke en stenige standplaatsen. De soort wordt vaak aangetroffen op kalkrijke muren en zelden tussen de straatstenen. De soort bloeit van mei – oktober, het veldbezoek vond derhalve plaats in de bloeiperiode van deze soort. Tijdens het veldbezoek zijn de oude muren en de verharde tuindelen in het projectgebied zorgvuldig geïnspecteerd op de aanwezigheid van klein glaskruid, de soort is echter niet aangetroffen. Klein glaskruid wordt om die reden niet in het projectgebied verwacht.

Stijf hardgras (tabel 2) is een pionier van open, zonnige, kalkrijke en voedselarme plaatsen. De soort komt voor op oude muren, tussen straatstenen en op steile rotsachtige wanden in mergelhellingen en in kalkgraslanden. In de periode van het jaar is stijf hardgras nog steeds te herkennen. Tijdens het veldbezoek zijn de oude muren en de verharde tuindelen in het projectgebied daarom zorgvuldig geïnspecteerd op de aanwezigheid van stijf hardgras, de soort is echter niet aangetroffen. Stijf hardgras wordt om die reden niet in het projectgebied verwacht.

Zwanenbloem (tabel 1) is een oeverplant. Aangezien in het projectgebied geen watervoerende elementen aanwezig zijn, is de aanwezigheid van deze soort in het projectgebied uit te sluiten.

Grote kaardebol (tabel 1) groeit op vochtige, kalkhoudende, omgewerkte grond in bermen, in ruigten en op dijken. Het veldbezoek vond buiten de bloeiperiode van deze soort plaats. De soort is in deze periode van het jaar echter nog wel vegetatief te herkennen. Tijdens het veldbezoek is grote kaardebol echter niet in het projectgebied aangetroffen. Deze soort wordt daarom niet in het projectgebied verwacht.

3.6 Grondgebonden zoogdieren

3.6.1 NDFF

Verspreidingsgegevens van de NDFF duiden er op dat in of in de buurt van het projectgebied de volgende grondgebonden zoogdieren voorkomen:

Tabel 1: Bosmuis, egel, huisspitsmuis, konijn, mol, ree, vos

Tabel 2: Edelhert, eekhoorn

Tabel 3: Boomarter, otter

3.6.2 Veldbezoek

Tijdens het veldbezoek is het projectgebied onderzocht op de mogelijke aanwezigheid van grondgebonden zoogdieren. Hiervoor is voornamelijk aandacht besteed aan de groene delen van het projectgebied, zoals de tuin en de groenstroken rond de bebouwing. Ook is in de kelders, de garage en op de zolder gezocht naar mogelijke sporen van grondgebonden zoogdieren.

Grondgebonden zoogdiersoorten uit tabel 1

Tijdens het veldbezoek zijn geen sporen gevonden van grondgebonden zoogdieren uit tabel 1. Verblijfplaatsen van de egel, ree, vos en het konijn zijn vanwege het ontbreken van een geschikt biotoop in het projectgebied niet te verwachten. Het kan echter niet worden uitgesloten dat soorten als de vos en de egel het projectgebied af en toe bezoeken op foerageertocht.

Het projectgebied vormt een geschikte leefomgeving voor de huisspitsmuis. Deze soort komt namelijk onder andere voor in gebouwen en tuinen. De bosmuis kan ook in tuinen voorkomen, maar wordt niet direct in het projectgebied verwacht. De groene elementen in het projectgebied zijn namelijk goed onderhouden en er zijn weinig ruige dekkingsmogelijkheden. De aanwezigheid van de bosmuis wordt derhalve niet waarschijnlijk geacht, maar kan ook niet op voorhand worden uitgesloten. Voor tabel 1-soorten geldt echter een vrijstelling voor ruimtelijke ingrepen. Het uitvoeren van nader onderzoek of het mogelijk aanvragen van een ontheffing is derhalve niet noodzakelijk. Wel dient rekening te worden gehouden met de zorgplicht.

Grondgebonden zoogdiersoorten uit tabel 2

De biotoop van de eekhoorn bestaat uit bosachtig gebied. De soort komt voor in naaldbos, loofbos of gemengd bos, maar ook in parken en tuinen. Hun voorkeur

gaat uit naar ouder bos (naaldbomen ouder dan 20 jaar en loofbomen ouder dan 40-80 jaar) omdat daar meer voedsel en nestgelegenheid is. In het projectgebied bevinden zich een aantal bomen, dit betreft echter geen oude naald- of loofbomen. Deze bomen zijn desalniettemin geïnspecteerd op mogelijke nesten en sporen van de eekhoorn. Deze zijn echter niet aangetroffen. De eekhoorn wordt, vanwege het ontbreken van geschikte voedselbomen en sporen, niet in het projectgebied verwacht. Negatieve effecten van de beoogde ontwikkelingen op de eekhoorn zijn derhalve niet te verwachten.

De biotoop van het edelhert bestaat voornamelijk uit bosgebieden grenzend aan graslanden of rivierdalen met ooibossen. Maar de soort komt ook voor in droge loofbossen heidevelden, vennen en moerassen. Een dergelijk biotoop is niet in het projectgebied aanwezig. Het projectgebied bevindt zich in de kern van Den Haag en bestaat voornamelijk uit bebouwing en bestrating. De groene delen bestaan uit (omheinde) tuinen. Het projectgebied vormt een ongeschikte leefomgeving voor het edelhert en deze soort is daarom in het projectgebied uit te sluiten. Negatieve effecten van de beoogde ontwikkelingen op het edelhert zijn derhalve niet te verwachten.

Grondgebonden zoogdiersoorten uit tabel 3

De boomarter komt voornamelijk voor in bossen. De soort maakt zijn nest vaak in inrottigsholten in bomen, in oude spechten- of eekhoornholten en soms in gebouwen aan de rand van het bos. In het projectgebied staan een aantal bomen, deze zijn echter niet verbonden met een bos. Bovendien bevindt het projectgebied zich in de kern van Den Haag, in een omgeving met veel bedrijvigheid. Het projectgebied is daardoor ongeschikt als leefgebied voor de boomarter en de soort wordt daarom niet in het project gebied verwacht. Negatieve effecten van de beoogde ontwikkelingen op het edelhert zijn derhalve niet te verwachten.

Strikt beschermde grondgebonden zoogdieren worden vanwege de ligging van het projectgebied in de kern van Den Haag, de afwezigheid van natuurlijk biotopen, watergangen, ruige groenstructuren en recente verspreidingsgegevens ook niet in het projectgebied verwacht.

3.7 Vleermuizen

3.7.1 NDFF

Verspreidingsgegevens van de NDFF duiden er op dat in of in de buurt van het projectgebied de volgende vleermuizen voorkomen:

Tabel 3: Gewone dwergvleermuis, gewone grootoorvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis, ruige dwergvleermuis, tweekleurige vleermuis, watervleermuis

3.7.2 Veldbezoek

Tijdens het veldbezoek is het projectgebied onderzocht op de mogelijke aanwezigheid van verblijfplaatsen van vleermuizen. Hiervoor is de buitenkant van de bebouwing onderzocht op mogelijk geschikte verblijfplaatsen of toegangen, zoals open stootvoegen, kieren en spleten. Ook zijn de zolders, de parkeergarage en de kelder onderzocht op de aanwezigheid van vleermuizen en/of sporen (zoals uitwerpselen, of vraatsporen van bijvoorbeeld de grootoorvleermuis). De bomen in het projectgebied zijn daarnaast geïnspecteerd op holtes en loszittend schors.

Verblijfplaatsen van gebouwbewonende vleermuizen

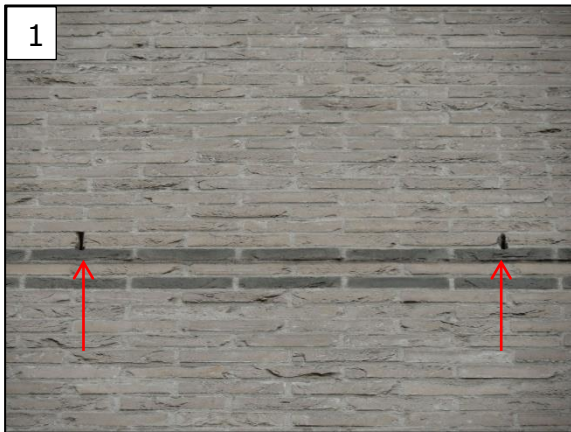
In het noorden van de bebouwing zijn open stootvoegen aangetroffen (zie figuur 5.1 en figuur 6). Daarnaast zit er een kier tussen de muur en de houten plaat boven de deur (zie figuur 5.2 en figuur 6). De open stootvoegen en de aangetroffen kier, kunnen vleermuizen toegang geven tot de spouwmuur. Verblijfplaatsen van gebouwbewonende soorten als de laatvlieger en de gewone dwergvleermuis kunnen daarom niet op voorhand worden uitgesloten. Op de houten plaat boven de deur zijn daarnaast twee vleermuiskeutels aangetroffen. Dit betreffen keutels van een kleinere vleermuissoort. Waarschijnlijk de gewone dwergvleermuis, maar ook andere soorten kunnen niet worden uitgesloten. Het staat hiermee vast dat het gebouw een functie heeft voor vleermuizen. Welke specifieke functie het gebouw voor vleermuizen vervult (kraam-, zomer-, paar, winterverblijf) is echter alleen te bepalen door het verrichten van nader onderzoek.

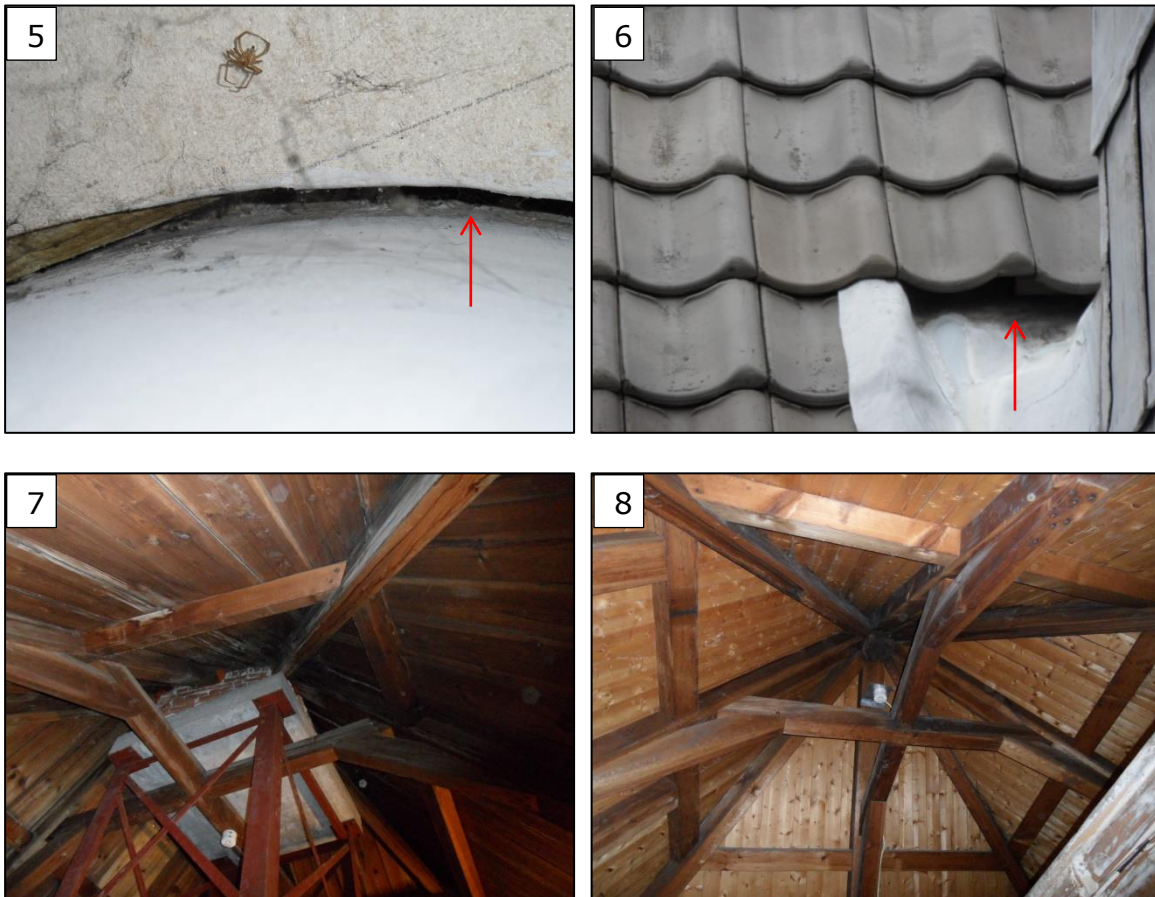
De voorkant van de bebouwing bevindt zich aan het Lange Voorhout. Hier is aan de westzijde houten betimmering aanwezig. Tijdens het veldbezoek zijn een aantal kieren waargenomen onder de houten betimmering (zie afbeelding 5.4 en figuur 6). Verblijfplaatsen van gebouwbewonende vleermuizen zijn daarom niet uit te sluiten. Ook zijn aan de zijde van het Lange Voorhout kieren aangetroffen tussen de dakrand en de muur en tussen de ornamenten en de dakrand (zie afbeelding 5.3 en figuur 6). Verblijfplaatsen van vleermuizen zijn hier niet op voorhand uit te sluiten.

In de autogarage zijn geen sporen gevonden van vleermuizen. Wel zijn tijdens het veldbezoek een aantal kieren in het plafond gevonden (zie figuur 5.5). Vleermuizen kunnen hier wegkruipen tussen het plafond en de betimmering. Voor soorten als de gewone dwergvleermuis kunnen deze ruimtes mogelijk een geschikt winterverblijf vormen. Deze kieren kunnen ook als zomerverblijfplaats worden gebruikt. Op voorhand valt daarom niet uit te sluiten dat de autogarage door vleermuizen wordt gebruikt als verblijfplaats.

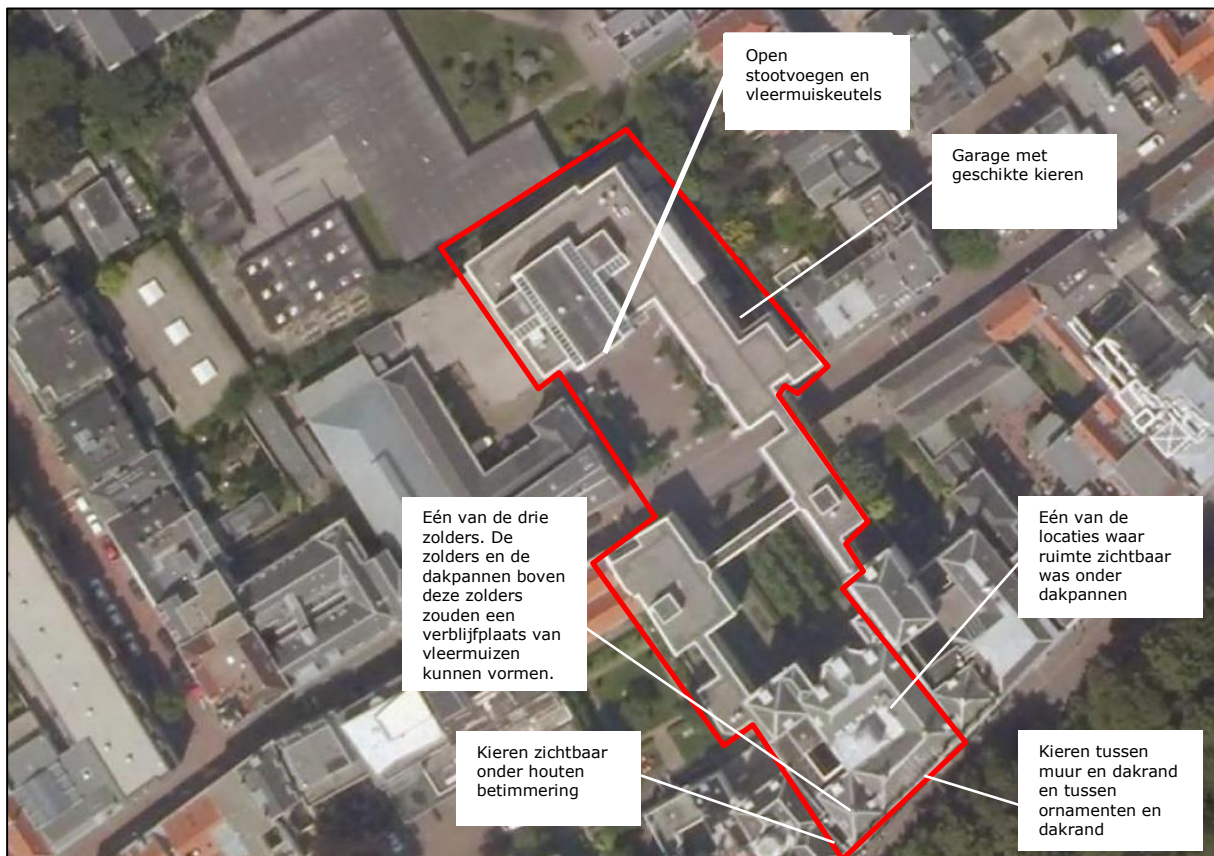
Op de zolders zijn geen sporen gevonden van vleermuizen, zoals vleermuiskeutels en prooiresten (zoals afgebeten vleugels van de nachtvlinder, die afkomstig kunnen zijn van grootoorvleermuizen). Rond het plafond zijn echter voldoende donkere plekken waar een vleermuis weg zou kunnen kruipen (zie figuur 5.7 en 5.8). Ook kunnen grootoorvleermuizen hun verblijfplaats onder dakpannen hebben. Zelfs kraamkolonies van grootoorvleermuizen kunnen zich

verspreid onder dakpannen bevinden. Dit is met name het geval bij daken op goed verwarmde ruimtes. In de zolders in het projectgebied is centrale verwarming aanwezig en de zolders waren ten tijde van het veldbezoek ook verwarmd. Mogelijk is het klimaat in deze vertrekken daardoor te droog en warm om een geschikte verblijfplaats van vleermuizen te vormen (al is een verblijfplaats zonder onderzoek niet op voorhand uit te sluiten). Doordat de zolders echter goed verwarmd zijn, kunnen ruimten onder de dakpannen juist een geschikte verblijfplaats vormen voor vleermuizen (waaronder grootoorvleermuizen). Tijdens het veldbezoek is geconstateerd dat er onder verschillende dakpannen in het oude gedeelte van de bebouwing in het zuiden van het projectgebied voldoende ruimte is voor vleermuizen om tussen te kruipen (zie figuur 5.6). Ook is tijdens het veldbezoek aandacht besteed aan de ramen en raamkozijnen. Rond de ramen zijn echter geen mogelijkheden gevonden voor een verblijfplaats van vleermuizen.

Figuur 5. Detailfoto's van mogelijke verblijfplaatsen van vleermuizen in het projectgebied. 5.1) Open stootvoegen, 5.2) kier tussen houten plaat boven deur en muur, plus vleermuiskeutels, 5.3) kieren tussen dakrand en muur, en kieren tussen ornamenten en dakrand, 5.4) kieren tussen muur en houten betimmering, 5.5) kieren in plafond van autogarage, 5.6) ruimte onder dakpannen, 5.7 en 5.8) zolders in het oude gedeelte van de bebouwing.

Figuur 6. Projectgebied (rood omkaderd) met daarin de voornaamste plekken aangegeven die mogelijk een functie hebben voor vleermuizen.

Verblijfplaatsen van boombewonende vleermuizen

De aanwezige bomen in het projectgebied zijn tijdens het veldbezoek geïnspecteerd op loszittend schors en geschikte holtes. Deze zijn niet aangetroffen. Verblijfplaatsen van boombewonende vleermuizen zijn om die reden niet in het projectgebied te verwachten.

Foerageergebied en vliegroutes

In het projectgebied staan een aantal bomen. Dit betreft bomen op de binnenplaats in het noorden van het projectgebied en een paar bomen in de tuinen. Omdat deze bomen zich in de directe omgeving bevinden van een reeds vastgestelde verblijfplaats in het noorden van de bebouwing (zie figuur 5.2), en van mogelijke andere verblijfplaatsen in de rest van de bebouwing, zijn deze groenstructuren belangrijk voor de functionaliteit van deze verblijfplaats(en). Volgens de opdrachtgever zullen de bomen in het projectgebied echter behouden blijven. Zolang de bomen inderdaad behouden blijven, zijn negatieve effecten van de beoogde ontwikkelingen op foerageergebied van vleermuizen niet te verwachten en is een nader onderzoek naar foerageergebied niet noodzakelijk.

In het projectgebied is geen sprake van een doorlopende groenstructuur, zoals een bomenrij. Van een essentiële vliegroute in het projectgebied zal derhalve geen sprake zijn.

Op basis van verspreidingsgegevens van de NDFF en het veldbezoek is een tabel gemaakt (Tabel 1) die een overzicht geeft van de potentiële functies van het gebouw voor verschillende vleermuissoorten. Deze tabel laat zien welke functies niet op voorhand zijn uit te sluiten voor verschillende vleermuissoorten.

Tabel 1. Overzicht van het potentiële belang van het gebied voor soorten x functies van/voor vleermuizen. Ja = mogelijk aanwezig, niet uit te sluiten, nee=wordt niet verwacht, uit te sluiten.

Nederlandse naam	Kraam-verblijf plaats	Winter-verblijf plaats	Zomer-verblijf plaats	Paar-verblijf plaats	Foerageergebied	Vliegroute
Gewone dwergvleermuis	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Nee
Ruige dwergvleermuis	Nee	Nee	Ja	Ja	Ja	Nee
Kleine dwergvleermuis	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee
Laatvlieger	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Nee
Gewone grootoorvleermuis	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Nee
Tweekleurige vleermuis	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee
Bosvleermuis	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee
Rosse vleermuis	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee
Franjestaart	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee
Brandt 's vleermuis	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee
Baardvleermuis	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee
Watervleermuis	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee
Meervleermuis	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee
Vale vleermuis	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee
Grijze grootoorvleermuis	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee
Ingekorven vleermuis	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee

3.8 Vogels

3.8.1 Literatuur

Voor de soortgroep vogels is gebruik gemaakt van de broedvogelatlas (SOVON, 2002) en van de NDFF.

3.8.2 Veldbezoek

De bomen en andere groenstructuren in het projectgebied bieden mogelijk broedgelegenheid aan algemene soorten als de houtduif en merel. Tijdens het veldbezoek is een ei gevonden van een houtduif.

Vogelsoorten van categorie 1 t/m 4

De bebouwing in het projectgebied is tijdens het veldbezoek geïnspecteerd op mogelijke nestlocaties van de huismus en gierzwaluw. Beide soorten broeden vaak in gebouwen in een stedelijke omgeving. In het zuidelijke deel van de bebouwing is een gat gevonden in een overhangende houten dakrand (zie figuur 7). Ook is in het zuidelijke deel van de bebouwing een katrol/hijsbalk aanwezig (zie figuur 7). Beide locaties bieden gierzwaluwen voldoende ruimte voor een nestplaats. Bovendien is er een vrije in- en uitvliegruimte onder deze locaties. Gierzwaluwen laten zich uit hun verblijfplaats vallen alvorens op te stijgen, een vrije in- en uitvliegruimte onder de nestplaats is daardoor essentieel. De beide locaties bevinden zich bovendien aan de noordzijde van het zuidelijke deel van de bebouwing. Gierzwaluwen hebben hun nestplaats bij voorkeur in de koele en schaduwrijke noord- en oostgevels in verband met de warmte die kan ontstaan in een kleine broedruimte (RVO, 2014). Uit een onderzoek in Amsterdam kwam daarnaast naar voren dat hijsbalken regelmatig door gierzwaluwen worden gebruikt als nestplaats (De Jong, 2014). Ook kunnen gierzwaluwen mogelijk tussen kieren onder de dakpannen broeden (zie figuur 5.6). Vanwege de geschiktheid van de gevonden ruimtes als mogelijke nestplaats en vanwege de vrije in- en uitvliegruimte, kunnen nestplaatsen van gierzwaluwen in het projectgebied niet op voorhand worden uitgesloten.

Figuur 7. Gat in overhangende houten dakrand en katrol in het zuidelijke deel van de bebouwing in het projectgebied.

Voor wat betreft huismussen zijn er een aantal kieren en gaten aangetroffen die groot genoeg zouden zijn voor een nestlocatie van huismussen. Dit betreft voornamelijk kieren tussen de zonneschermen in het nieuwere gedeelte van de bebouwing (zie figuur 8). Mogelijk zouden ook de locaties in figuur 7 geschikt kunnen zijn als nestplaats. De habitat van de huismus bestaat uit een combinatie van nestgelegenheid, klimplanten, groenblijvende struiken, coniferen, drinkwater en plekken voor stofbaden. Als één van deze elementen ontbreekt, of als de

elementen te ver van elkaar verwijderd liggen, dan is een gebied niet geschikt. In het projectgebied is weinig groen aanwezig in de vorm van hoge groenblijvende struiken, grote hagen of coniferen. Wel is in de groenstrook ten noorden van het projectgebied wat klimop aanwezig (zie figuur 8) en bevindt zich vlak buiten het projectgebied een conifeer. In de afwezigheid van groenblijvende hagen kunnen echter ook bomen dienst doen als beschutting. De omgeving van het projectgebied is zeer groen, met het Koepark op minder dan 500 meter afstand en de bomenrijke Lange Vorenhout direct ten zuiden van het projectgebied. Huismussen hebben daardoor, op iets grotere afstand, voldoende groene elementen in de omgeving om als beschutting en foerageerplek te dienen.

Figuur 8. Kieren tussen de zonneschermen en klimop in het projectgebied.

Volgens verspreidingsgegevens van de NDFF en tellingen van de MUS (zie bijlage II; Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2016) komt de huismus in de directe omgeving van het projectgebied voor. Tijdens het veldbezoek is de huismus echter niet in het projectgebied waargenomen, terwijl de soort zeer honkvast is. Aangezien de soort tijdens het veldbezoek niet is waargenomen en aangezien niet alle specifieke facetten van het leefgebied (waaronder groenblijvende hagen) in het projectgebied aanwezig zijn, wordt het niet waarschijnlijk geacht dat de huismus in het projectgebied broedt, nestplaatsen zijn echter niet op voorhand uit te sluiten vanwege het feit dat in de omgeving wel veel groene elementen aanwezig zijn.

Van andere vogelsoorten met een jaarrond beschermd nest (zoals uilen of roofvogels) wordt niet verwacht dat ze in het projectgebied tot broeden komen.

Vogelsoorten van categorie 5

Soorten die broedend op het terrein kunnen worden verwacht zijn de zwarte roodstaart, pimpelmees en koolmees. De buitenkant van de gebouwen is bekeken op de aanwezigheid van huiszwaluwnesten. Deze zijn niet aangetroffen, dus van de huiszwaluw kan worden uitgegaan dat deze er niet broedt.

3.9 Overige soorten

3.9.1 Veldbezoek

Soortenrijke kruidenvegetaties alsmede permanent watervoerende elementen ontbreken. De tuinen in het projectgebied zijn daarnaast zeer intensief onderhouden.

Verblijfplaatsen of belangrijke foerageergebieden voor overige soorten zoals verschillende beschermde dagvlinders, platte schijfhoorn, rivierkreeft, verschillende libellen en verschillende kevers worden uitgesloten op basis van afwezig geschikt habitat.

3.10 Conclusie

Het projectgebied vormt een geschikt biotoop voor een aantal beschermde soorten. Het voorkomen daarvan kan niet worden uitgesloten. Tabel 2 geeft een overzicht.

Onderstaand wordt de lijst gegeven met waargenomen en te verwachten soorten per beschermingscategorie in de Flora- en faunawet.

Tabel 2: Beschermde soorten waarvan het voorkomen niet kan worden uitgesloten, dan wel die zijn waargenomen.

Beschermingsregime Flora- en faunawet	Soort
Tabel 1	Bosmuis, huisspitsmuis, vos, egel
Tabel 2	Geen
Tabel 3	Gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, gewone grootoorvleermuis, laatvlieger
Vogelsoorten cat 1-4	Huismus en gierzwaluw
Vogelsoorten cat 5	Zwarte roodstaart, pimpelmees en koolmees
Algemene vogelsoorten	Merel, houtduif

4 Effecten op beschermde soorten

Aangezien de geplande werkzaamheden nog niet geheel duidelijk zijn en het onderzoek een quickscan betreft, kan geen gedetailleerde beoordeling worden gemaakt van de impact die de werkzaamheden en het resultaat van de werkzaamheden hebben op beschermde soorten.

In het projectgebied kunnen vogelsoorten als de zwarte roodstaart, pimpelmees en koolmees tot broeden komen. Deze vogels behoren tot de categorie 5-soorten, waarvan de nesten enkel jaarrond beschermd zijn als zwaarwegende ecologische omstandigheden dat rechtvaardigen. In de directe omgeving van het projectgebied zijn echter veel vergelijkbare nestmogelijkheden aanwezig in de vorm van gebouwen, bomen en groenstructuren. Hierdoor kan geconstateerd worden dat er geen zwaarwegende ecologische omstandigheden te noemen zijn waardoor de mogelijk aanwezige nesten van bovengenoemde categorie 5-soorten jaarrond beschermd te noemen zijn. De mogelijk aanwezige nesten van categorie 5-soorten in het projectgebied zijn daarom enkel tijdens de broedperiode beschermd. Wanneer buiten de broedperiode zal worden gewerkt, zijn negatieve effecten op deze soorten niet te verwachten.

Bij de herinrichting en de renovatie van de bebouwing kunnen negatieve effecten op de huismus, gierzwaluw en gebouwbewonende vleermuizen (gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, laatvlieger en gewone grootoorvleermuis) niet worden uitgesloten.

Voor tabel 1-soorten geldt een algemene vrijstelling op de Flora- en faunawet, bij ruimtelijke ontwikkelingen. Effecten op deze soorten worden daarom ook niet verder behandeld.

5 Conclusies en aanbevelingen

5.1 Flora- en faunawet

Een aantal beschermde soorten middels de Flora- en faunawet kan de aanwezigheid niet op voorhand worden uitgesloten.

Voor tabel 1-soorten geldt een algemene vrijstelling op de Flora- en faunawet, bij ruimtelijke ontwikkelingen. Voor de tabel 1-diersoorten bosmuis en huisspitsmuis dient bij de uitvoering rekening te worden gehouden (bijvoorbeeld in een ecologisch werkplan), maar is nader onderzoek niet noodzakelijk. Het zijn mobiele soorten waardoor effecten relatief eenvoudig vermeden kunnen worden.

Voor de vogelsoorten **huismus en gierzwaluw** dient de aan- dan afwezigheid van nesten met zekerheid te worden bepaald. Herontwikkeling, renovatie en veranderd gebruik van de bebouwing kunnen een negatief effect hebben op deze soorten. **Nader onderzoek is daarom noodzakelijk.** Nader onderzoek naar deze soorten vindt plaats tussen april en augustus (huismus) en tussen juni en half juli (gierzwaluw).

De bebouwing in het projectgebied kan voor de **gebouwbewonende vleermuissoorten** van belang zijn als verblijfplaats. De bomen rond het projectgebied kunnen daarnaast van essentieel belang zijn voor het functioneren van de (mogelijke) verblijfplaatsen. De aan- dan wel afwezigheid van verblijfplaatsen en belangrijk foerageergebied dient met zekerheid te worden bepaald. Kap van bomen, herinrichting, renovatie, veranderd gebruik van de bebouwing en eventuele verlichting kunnen allen negatieve effecten hebben op deze soorten. **Nader onderzoek naar vleermuizen is noodzakelijk.** Onderzoek naar de mogelijke vleermuisfuncties vindt plaats van mei tot en met september. Als er tijdens dit nader onderzoek indicaties zouden zijn van een massa-winterverblijf (in de late zomer en najaar zwermende dieren in het midden van de nacht) dan kan aanvullende onderzoek in de winter nodig zijn.

Wanneer de functies van het gebied voor de tabel 3-soorten met zekerheid zijn vastgesteld, dienen eventuele negatieve effecten te worden voorkomen (mitigatieplan). Is dit niet mogelijk dan dienen effecten te worden gecompenseerd (compensatieplan). Hiervoor is een ontheffing van de Flora- en faunawet noodzakelijk. Een mitigatieplan kan worden goedgekeurd door het ministerie van EZ in de vorm van een besluit op een ontheffingsaanvraag. De noodzaak tot mitigeren en compenseren van effecten betekent ook dat het nader onderzoek i.c. het veldwerk gericht op de vleermuissoorten niet alleen het voorkomen van soorten, maar ook van de specifieke functies moet kunnen aantonen dan wel uitsluiten.

Tabel 3 geeft een overzicht van de noodzakelijke vervolgonderzoeken en de periodes waarin dergelijk onderzoek dient plaats te vinden.

Tabel 3. Overzicht noodzakelijk vervolgonderzoek.

Soort/functie	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec
Nesten huismus												
Nesten gierzwaluw												
Zomer-verblijfplaatsen vleermuizen ²												
Kraam-verblijfplaatsen vleermuizen												
Paar-verblijfplaatsen vleermuizen												
Winter-verblijfplaats												
Foerageergebied												

Het nader onderzoek gierzwaluwen dient plaats te vinden door middel van drie inventarisaties met een tussenliggende periode van minimaal 10 dagen in de periode 1 juni tot en met 15 juli. De onderzoeken moeten tussen 21:00 uur en 22:30 uur worden uitgevoerd, onder goede inventarisatieomstandigheden.

Het nader onderzoek naar huismussen dient plaats te vinden van april tot en met half mei tijdens twee gerichte veldbezoeken of tijdens vier gerichte veldbezoeken in de periode 10 maart tot en met 20 juni. De inventarisatie moet tijdens goede weersomstandigheden, op geluidsluwe momenten en met een tussenperiode van minimaal 10 dagen plaatsvinden.

Voor wat betreft vleermuizen gaat het in de zomer- en kraamtijd om drie rondes met een minimale tussentijd van 20 dagen. In de paartijd behelst het onderzoek twee rondes met een minimale tussentijd van 20 dagen. Voor de winterverblijftijd is één ronde noodzakelijk en voor foerageergebied omvat het onderzoek drie rondes met een minimale tussentijd van 20 dagen. Het is mogelijk om meerdere rondes van verschillende functies te combineren. De rondes voor inventarisatie van zomerverblijfplaatsen kunnen bijvoorbeeld worden gecombineerd met rondes voor kraamverblijfplaatsen. En ook de rondes voor foerageergebied kunnen gecombineerd worden met de overige onderzoekrondes.

² Voor wat betreft vleermuizen betreft het meerdere soorten. Het precieze onderzoek (aantal bezoeken en tijdstippen in de nacht en periodes van bezoeken) is soortafhankelijk. Bijlage III geeft een uitgebreider overzicht per soort.

6 Literatuurlijst

6.1 Referenties

De Jong G, 2014. Inventarisatie van gierzwaluwen in stadsdeel Centrum en evaluatie van plaatsing van nestvoorzieningen. Gert de Jong Ecologisch Adviesbureau, Amsterdam.

Limpens, H.J.G.A., 2002 - 2006. Cursusmaterialen t.b.v. de cursus "vleermuizen en planologie". Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming / Eco Consult & Project Management. 48 pp.

Limpens, H.J.G.A., 2006. Syllabus Cursus Vleermuizen en Planologie. Zoogdiervereniging VZZ / Eco Consult & Project Management. 76 pp.

Limpens, H.J.G.A., J. Regelink & R. Koelman 2009. Syllabus Hernieuwde Cursus Vleermuizen en Planologie. Zoogdiervereniging. 107 pp.

Limpens, H.J.G.A. & A. Roschen, 1996. Bausteine einer systematischen Fledermauserfassung, Teil 1: Grundlagen. - Nyctalus (N.F.) 6, Heft 1, S. 52-60.

Limpens, H.J.G.A. & A. Roschen, 2002. Bausteine einer systematischen Fledermauserfassung. Teil 2 - Effektivität, Selektivität, und Effizienz von Erfassungsmethoden. Nyctalus (N.F.) 8/2:155-178.

LNv, 2009. Aangepaste beoordeling ontheffing ruimtelijke ingrepen Flora- en faunawet.

Verboom, B. & H.J.G.A. Limpens. 2004. Methodieken verspreidingsonderzoek landzoogdieren van de inhaalslag. Rapport VZZ 2004.12 in opdracht EC-LNV. 64 pp.

SOVON Vogelonderzoek Nederland, 2002, Atlas van de Nederlandse Broedvogels, Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis; KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland.

SOVON Vogelonderzoek Nederland, 2016. MUS tellingen Den Haag.

7 Bijlages

Bijlage I: Korte uitleg Flora- en faunawet

Bijlage II: MUS tellingen Den Haag

Bijlage III: Vleermuisonderzoek

I) Bijlage 1: Flora- en faunawet

Flora- en faunawet

De Flora- en faunawet beschermt een aantal in Nederland voorkomende wilde dier- en plantensoorten, waaronder veel zoogdieren. Uitgangspunt van de wet is dat aantasting van de beschermde soorten moet worden voorkomen. Wanneer dit niet mogelijk is, kan een ontheffing worden verleend door het Ministerie van Economische Zaken. De beschermde dier- en plantensoorten zijn in verschillende mate beschermd. Soorten zijn geplaatst in drie tabellen, met elk een eigen beschermings- en ontheffingsregime:

- Tabel 1: Algemene en niet bedreigde soorten
- Tabel 2: Schaarse soorten
- Tabel 3: Meest zeldzame en bedreigde soorten

Naast deze drie groepen zijn **alle** broedende vogels, hun broedplaatsen én de functionele omgeving van de broedplaatsen beschermd tijdens de broedperiode. Tevens zijn van een aantal soorten de vaste rust- en verblijfplaatsen én de functionele omgeving jaarrond beschermd (zie *Vogels*).

De Flora- en faunawet bevat artikelen met verbodsbepalingen. Activiteiten waarbij de verbodsbepalingen overtreden worden dienen voorkomen te worden, bijvoorbeeld door het treffen van mitigerende maatregelen of het anders uitvoeren van werkzaamheden. Is dit niet mogelijk, dan is het een ontheffing van het Ministerie van EZ noodzakelijk. Een ontheffing dient dan in het bezit te zijn **voorafgaand** aan de start van de uitvoeringsfase.

De belangrijkste artikelen van de Flora- faunawet zijn:

Artikel 2: Zorgplicht ten aanzien van alle plant- en diersoorten, al dan niet beschermd

Artikel 8: Verbod: plukken, uitsteken, beschadigen of verwijderen van beschermde planten

Artikel 9: Verbod: opsporen, vangen, bemachtigen, doden, verwonden van beschermde dieren

Artikel 10: Verbod: opzettelijk verontrusten van beschermde dieren

Artikel 11: Verbod: wegnemen, verstoren, aantasten van verblijf- en voortplantingsplaatsen

Artikel 12: Verbod: zoeken, rapen, beschadigen, vernielen of uit nesten nemen van eieren

Artikel 13: Verbod: bezit van beschermde planten, dieren, eieren of producten hiervan

Bij bepaalde activiteiten en alleen voor soorten vermeld in tabel 1 geldt een vrijstellingsregeling. Voor de tabel 2- en 3-soorten is bij bepaalde activiteiten (zie onderstaand schema) ook geen ontheffing nodig wanneer deze worden uitgevoerd op basis van een door de Minister van EZ goedgekeurde en door de initiatiefnemer geaccordeerde Flora- en faunawet gedragscode.

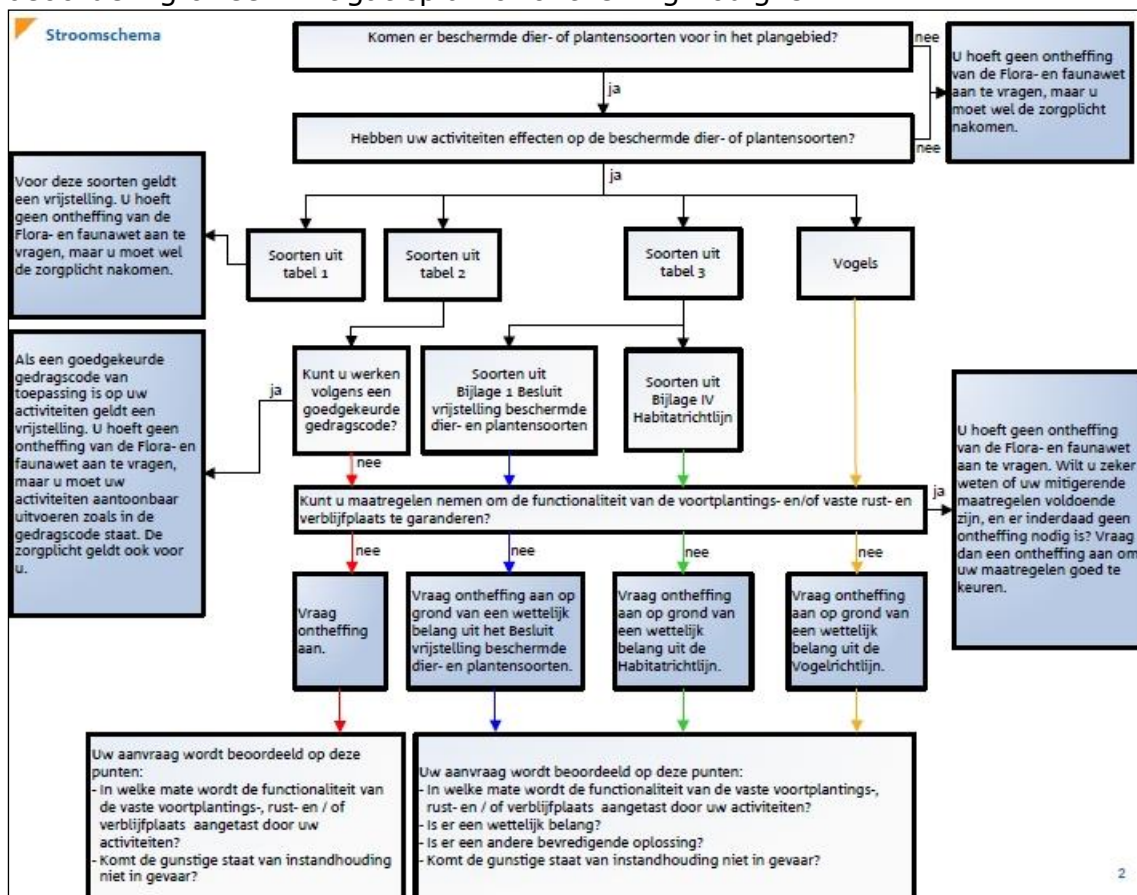
Wanneer niet volgens een gedragscode gewerkt wordt en wanneer tabel 2- of 3-soorten worden aangetast, dan moeten mitigerende maatregelen genomen worden ter voorkoming van een overtreding van de verbodsbepalingen.

Wanneer maatregelen **compleet en vooraf** effecten **voorkomen** is sprake van 'mitigatie'.

Een mitigatieplan kan goedgekeurd worden door het Ministerie van EZ in de vorm van een zogenaamde positieve afwijzing van de ontheffingsaanvraag ('positieve' afwijzing, omdat van overtreding van de Flora- en faunawet immers geen sprake is en dus een ontheffing niet hoeft –en dus ook niet kan- worden afgegeven).

Wanneer maatregelen effecten **wegnemen** nadat zij wel eerst zijn opgetreden dan is sprake van 'compensatie'. In dat geval is dus ook sprake van een overtreding van verbodsbepalingen (er is immers een al dan niet tijdelijk effect) en is een ontheffingsaanvraag noodzakelijk.

Onderstaande figuur geeft een stroomschema dat bevoegd gezag hanteert bij de beoordeling of een mitigatieplan of ontheffing nodig is.

Figuur 9: Stroomschema Flora- en faunawet. Uit: LNV, 2009. Aangepaste beoordeling ontheffing ruimtelijke ingrepen Flora- en faunawet

Tabel 1-soorten (algemene en niet bedreigde soorten)

Deze algemene soorten mogen verstoord worden zonder dat daar vooraf een ontheffing voor is verkregen. Activiteiten die vallen onder 'Beheer en onderhoud', 'Bestendig gebruik' en 'Ruimtelijke ontwikkeling' zijn toegestaan,

onder voorwaarden, zonder ontheffing, óók als dit schadelijke effecten heeft voor deze soorten. De zorgplicht is echter ook voor deze soorten van toepassing.

Tabel 2-soorten (schaarse soorten)

Voor de tabel 2-soorten kan een mitigatieplan worden opgesteld (eventueel goedgekeurd door het Ministerie van EZ via een ontheffingsaanvraag) zodat overtreding van de Flora- en faunawet voorkomen wordt. Is dit niet mogelijk, dan kan ontheffing worden verleend indien de activiteit een 'redelijk doel' dient én er geen afbreuk wordt gedaan aan de 'gunstige staat van instandhouding' van de soort. De effecten worden daarbij op regionaal populatieniveau beschouwd. Wanneer de gunstige staat van instandhouding van de soort wél in het geding komt, dienen altijd mitigerende en/of compenserende maatregelen te worden getroffen. Voor initiatiefnemers die beschikken over een door het Ministerie van EZ geaccordeerde gedragscode waardoor effecten worden geminimaliseerd geldt voor de tabel 2-soorten eveneens een vrijstelling.

Tabel 3-soorten (zeldzame en bedreigde soorten)

Ook voor tabel 3-soorten kan het Ministerie van EZ eveneens een mitigatieplan goedkeuren (in de vorm van een afwijzing van een ontheffingsaanvraag) als daarmee overtreding van de Flora- en faunawet wordt voorkomen. Is dit niet mogelijk, dan kan alleen een ontheffing worden verleend indien aan specifieke criteria wordt voldaan. Deze criteria zijn afhankelijk van de status van de betreffende tabel 3-soort³.

Voor tabel 3-soorten afkomstig uit bijlage 1 van het Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten (zoals waterspitsmuis, das, boomarter, veldspitsmuis, gewone zeehond en eikelmuis), kan ontheffing aangevraagd worden indien er geen alternatief beschikbaar is, en op grond van wettelijke belangen uit deze AMvB. Dit zijn:

- a) *Bepalingen inzake vrij verkeer en markt van het Verdrag tot oprichting van de EG*
- b) *Bescherming van flora en fauna*
- c) *Veiligheid van het luchtverkeer*
- d) *Volksgezondheid of openbare veiligheid*
- e) *Dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en voor het milieu wezenlijk gunstige effecten*
- f) *Voorkomen van ernstige schade aan eigendom anders dan gewas, vee, bos en wateren*
- g) *Belangrijke overlast veroorzaakt door een beschermde inheemse diersoort*
- h) *Uitvoering van bestendig beheer en onderhoud in landbouw en bosbouw*
- i) *Bestendig gebruik*
- j) *Uitvoering van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke inrichting of ontwikkeling.*

³ De tabel 3-soorten bestaan uit twee categorieën; Bijlage 1-soorten van de bijlagen van het (AMvB) Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten, of Bijlage IV-soorten van de bijlagen van de Europese Habitatrichtlijn. De aanwijzing van de eerste categorie is nationaal bepaald. Voor de tweede categorie gelden Europese verplichtingen om beschermingsmaatregelen te nemen.

Voor tabel 3-soorten uit de bijlage IV van de Habitatrictlijn (zoals alle vleermuissoorten, bever, wilde kat, lynx, otter, hazelmuis, wolf, hamster, bruinvis, gewone dolfin, tuimelaar, witsnuitdolfin, witflankdolfin en de noordse woelmuis) geldt dat voor ruimtelijke ingrepen alleen ontheffing verleend wordt indien er geen alternatief beschikbaar is én op grond van een wettelijk belang uit de Habitatrictlijn. Dit zijn:

- a) *Bescherming van wilde flora en fauna en instandhouding van de natuurlijke habitats*
- b) *Ter voorkoming van ernstige schade aan onder andere gewassen, veehouderijen, bossen en wateren*
- c) *In het belang van de volksgezondheid of openbare veiligheid of andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, en voor het milieu wezenlijke gunstige effecten*
- d) *Ten behoeve van onderzoek en onderwijs, repopulatie en herintroductie van soorten*
- e) *Onder strikt gecontroleerde omstandigheden vangen, plukken of in bezit hebben van soorten*

Vogels

Vogels in de Flora- en faunawet zijn beschermd via de Europese Vogelrichtlijn, zodat deze 'kunnen voortbestaan en zich kunnen voortplanten'. De Flora- en faunawet geeft aan dat alle broedende vogels, hun broedplaatsen én de functionele omgeving van de broedplaatsen beschermd zijn tijdens de broedperiode. Ontheffingen voor verstoring tijdens de broedperiode kunnen niet worden verleend. Daarnaast zijn rust- en verblijfplaatsen van een aantal in Nederland kwetsbare vogelsoorten jaarrond beschermd. Hierbij wordt onderscheid gemaakt in vijf categorieën, waarbij de nesten van categorie 1 tot en met 4 jaarrond beschermd zijn en categorie 5 alléén tijdens de broedperiode. Hierbij geldt echter dat wanneer 'zwaarwegende feiten of ecologische omstandigheden' dat rechtvaardigen, ook de nesten van categorie 5 soorten jaarrond beschermd kunnen zijn. Voor deze soorten is daarom vaak ook inzicht nodig in de rust- en verblijfplaatsen in het projectgebied en de omgeving. De onderscheiden categorieën zijn:

1. Nesten die, behalve gedurende het broedseizoen als nest, ook buiten het broedseizoen gebruikt worden als vaste rust- en verblijfplaats (voorbeeld: steenuil)
2. Nesten van koloniebroeders die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast of afhankelijk van bebouwing of biotoop zijn. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar (voorbeeld: roek, gierzwaluw en huismus)
3. Nesten van vogels, zijnde géén koloniebroeders, die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast of afhankelijk van bebouwing zijn. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar (voorbeeld: ooievaar, kerkuil en slechtvalk)

4. *Nesten* van vogels die jaar in jaar uit gebruik maken van hetzelfde nest en die zelf niet of nauwelijks in staat zijn een nest te bouwen (voorbeeld: boomvalk, buizerd en ransuil)
5. *Nesten* van vogels die weliswaar vaak terugkeren naar de plaats waar zij het jaar daarvoor hebben gebroed of de directe omgeving daarvan, maar die wel over voldoende flexibiliteit beschikken om, als de broedplaats verloren is gegaan, zich elders te vestigen (voorbeeld: boerenwaluw, groene specht en torenvalk)

Het bevoegd gezag hanteert voor categorie 1 tot en met 4 de volgende soorten: boomvalk, buizerd, gierwaluw, grote gele kwikstaart, havik, huismus, kerkuil, oehoe, ooievaar, ransuil, roek, slechtvalk, sperwer, steenuil, wespendif en zwarte wouw. De vaste rust- en verblijfplaatsen en functionele leefomgeving van deze soorten zijn daardoor jaarrond beschermd.

De rust- en verblijfplaatsen van de soorten van categorie 5 kunnen echter óók jaarrond beschermd zijn wanneer zwaarwegende feiten of ecologische omstandigheden dat rechtvaardigen. Voor deze soorten is daarom ook inzicht nodig in de aanwezige rust- en verblijfplaatsen. Voor categorie 5 hanteert het bevoegd gezag de volgende soorten: blauwe reiger, boerenwaluw, bonte vliegenvanger, boomklever, boomkruiper, bosuil, brilduiker, draaihals, eidereend, ekster, gekraagde roodstaart, glanskop, grauwe vliegenvanger, groene specht, grote bonte specht, hop, huiswaluw, ijsvogel, kleine bonte specht, kleine vliegenvanger, koolmees, kortsnavelboomkruiper, oeverwaluw, pimpelmees, raaf, ruigpootuil, spreeuw, tapuit, torenvalk, zeearend, zwarte kraai, zwarte mees, zwarte roodstaart en zwarte specht.

Voor het aantasten van vogels en/of de jaarrond beschermde vaste rust- en verblijfplaatsen geldt een zware toets, vergelijkbaar met die van tabel 3-soorten. Een ontheffing wordt alleen verleend indien er geen alternatief beschikbaar is en aan specifieke wettelijke criteria wordt voldaan, voortkomend uit de Europese Vogelrichtlijn. Deze criteria zijn:

- a) - *Volksgesondheid of openbare veiligheid*
 - *Veiligheid van het luchtverkeer*
 - *Ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, visserij en wateren*
 - *Bescherming van flora en fauna*
- b) *In verband met onderzoek en onderwijs, repopulatie en herintroductie van soorten*
- c) *Onder strikt gecontroleerde omstandigheden vangen, plukken of in bezit hebben van soorten*

In het geval van vaste rust- en verblijfplaatsen van vogels bestaat de mogelijkheid om mitigerende maatregelen te nemen, en daarmee een overtreding van de verbodsbepalingen te voorkomen. Hierbij is altijd een zogenaamde omgevingscheck nodig om inzicht te krijgen in de lokale omstandigheden. Het verdient de aanbeveling een dergelijk mitigatieplan vooraf te laten goedkeuren door het Ministerie van EL&I, in de vorm van een afwijzing van een ontheffingsaanvraag.

Zorgplicht

In de Flora- en faunawet is een zorgplicht opgenomen (artikel 2, lid 1). Letterlijk: "Eenieder neemt voldoende zorg in acht voor de in het wild levende dieren en planten, evenals voor hun directe leefomgeving. artikel 2, lid 2: De zorg, bedoeld in het eerste lid, houdt in ieder geval in dat eenieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten nadelige gevolgen voor flora of fauna kunnen worden veroorzaakt, verplicht is dergelijk handelen achterweg te laten voorzover zulks in redelijkheid kan worden gevergd, dan wel alle maatregelen te nemen die redelijkerwijs van hem kunnen worden gevergd teneinde die gevolgen te voorkomen of, voorzover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken". De zorgplicht geldt altijd en voor alle planten en dieren, of ze beschermd zijn of niet, en in het geval dat ze beschermd zijn ook als er ontheffing of vrijstelling is verleend.

III) Vleermuisonderzoek

De afbeeldingen in deze bijlage geven een overzicht van de periodes waarin vleermuisonderzoek dient plaats te vinden. Deze tabellen zijn vergreken door middel van de onlinetool van het vleermuisprotocol van Regelink Ecologie en Landschap.

